

GERMÁNI: DĚJINY A ZROD RASOVÉ TEORIE

GERMANS: A HISTORY AND BIRTH OF RACE THEORY

PhDr. Linda AMBROŽOVÁ

Katedra antropologických a historických věd, FF ZČU, Plzeň

Abstract: *The main aim of this paper was to catch the most important events of one thousand years lasting time period of German history and to provide a summary of German evolution since the end of the wandering of nations for a purpose of understanding the circumstances under which the German racist ideology was established. On the bases of the selected sources could be assumed that the expansion of polygenetism, next the progressive secularization of Western thought and the progress of natural sciences played the significant role. It was a Darwin's theory as well that contributed significantly to enforcement of racist concept based on biological features. The German racist ideology originated on the bases of those sources: so called ideology of "two races" that was retrieved during the French revolution; fascination by India and Indo-European concept (that connected together Aryans and Germans in eighteen century); German nationalism and Romanism and the ideology about superiority of Germans. Also the work of Arthur Gobineau played the important role for transformation of the philological-historical concept of Aryan race into the ideology of Aryans as the members of biological superior race.*

Keywords: *historical migrations, Germans, wandering of nations, race theory, Germania, Aryans, Roman Empire, tribes, ideology, interpretation of history, Indo-European, romanticism, nationalis*

Germáni vstupují do historie poměrně pozdě. Jedinými známými barbary byli Keltové. Až Pýtheás z Massalie, který obeplul kolem roku 320 př. n. l. dnešní Británii a dál se plavil podél severoevropského pobřeží, je možné, že pronikl až na Jutský poloostrov a dostal se až do západního Baltu, byl asi první středomořský pozorovatel, který dokázal odlišit Germány od Keltů. Velká část jeho záznamů je geograficky spolehlivá, i když o severoevropské pevnině příliš nehovoří (Todd 1999:7).

V 1. století př. n. l. se začali Germáni střetávat s Římany.¹ Ze vzájemných potýkání vzešla nová Evropa. Během Caesarových galských tažení zaznamenal on sám své činy v Zápiscích o válce galské. Zde zachytil jako první hmotné podmínky tehdejších Germánů. Podle něj byl největším a nejmocnějším germánským kmenem kmen Suébů (Caesar 1964:1). Caesarovi se podařilo upevnit rýnskou hranici proti Germánům tím, že si zajistil pomoc galských kmenů proti společnému nepříteli a že předvedl vojenskou moc Říma dvěma vpády přes Rýn na germánské území. A také podle osvědčené římské zásady „*divide et impera*“ podporoval neshody mezi germánskými kmeny (Schlette 1977:30).

¹ Vůbec prvními germánskými kmeny, s nimiž se seznámil římský svět, byli Kimbrové a Teutoni; jedná se o konec 2. století př. n. l.

Tacitova Germánie byla sepsána roku 98. Je nejdůkladnějším pojednáním o barbarech, které se dochovalo ze starověku. I když toto dílo obsahuje i chybné údaje, zůstává jeho popis národů severní a střední Evropy bezkonkurenční (Todd 1999:10-11).

Germánie

Obecná charakteristika

Germánii² oddělují od Galů³, Raetů⁴ a Pannoniů⁵ řeky Rýn a Dunaj, od Sarmatů⁶ a Dáků⁷ vzájemný respekt či hory. Ostatní hranice Germánie tvoří oceán. Germánie, jako země, skýtá hluboké lesy či bažiny; někde je vlhčí, jinde zase větrnější. Ale je dost úrodná. Chová se drobný dobytek a Germáni si potrpí na množství, to je jejich jediné bohatství. Vlastnictví a užívání drahých kovů Germáni příliš neholdují. Zemi Germánů popisuje Tacitus dále tak, že je to krajina bez půvabu, s podnebím drsným a způsobem života a celkovým vzhledem smutným pro každého, kdo tu není doma.

„O Germánech samotných bych věřil, že jsou původními obyvateli a že jsou prakticky bez příměsi cizí krve, která by se tam dostala od příslušníků jiných národů, ať už by přišli jako dobyvatelé, nebo jako hosté, protože kdo chtěl v dávných dobách změnit sídlo, nepřecházel po zemi, ale jezdil na lodi,“ píše Tacitus (Tacitus 1976:331).

Tacitus dále říká k popisu Germánů toto: „...Germáni jsou národem svébytným, nesmíšeným, jen sobě podobným, neporušeným sňatky s příslušníky jiných národů.“ (Tacitus 1976:333) Tělesný vzhled u všech je stejný i přesto, že jde o tak velký počet lidí. Germáni mají sveřepé modré oči, nazrzlé vlasy a urostlá těla. Ale vůbec nejsou schopni snášet žízeň a vedro, avšak na mráz a hlad jsou vlivem klimatu zvyklí.

Krále si vybírají podle urozenosti, vojenského velitele podle statečnosti. Mezi Germány má své postavení i žena. Germáni dokonce věří, že ženy mají v sobě něco božského a věšteckého, nepohrdají proto jejich radami a dbají na jejich výroky. Z bohů ctí nejvíce Mercuria a přinášejí mu - o určitých svátcích - i lidské oběti. Hercula a Marta usmiřují dovolenými oběťmi – zvířecími (Tacitus 1976:337).

O věcech, které jsou méně podstatné, se radí předáci, o důležitějších všichni, ale tak, že i to, o čem rozhoduje lid, napřed projednávají předáci. Scházejí se v určité dny (sněm), když je nový měsíc či úplněk. Nepočítají dny, ale noci. Podle nocí určují, kdy se sejdou. Domnívají se totiž, že noc přináší den.

Na sněmu je také možno žalovat a vést hrdelní pře. Tresty jsou různé podle druhu provinění. V týchž sněmech jsou také voleni náčelníci, kteří soudí v krajích a vesnicích. Každý z nich má k sobě sto mužů z lidu, kteří mu radí a zaručují, že jeho rozhodnutí budou provedena (Tacitus 1976:340).

² Název Germánie vznikl takto; ti, kteří první překročili Rýn a zahnali Galy, tenkrát si říkali Germáni. Toto jméno patříci jednomu kmeni, ne celému národu, převládlo, takže pak nejdřív jménem Germáni označovali všechny poražené a brzy si tak říkali i oni sami (Tacitus 1976:332). Germánie je historická oblast obývaná ve starověku Germány, ohraničená Dunajem, Rýnem, Severním mořem a Vislou. Římské jednotky zde operovaly již v dobách Caesara; za vlády Augusta byly budovány první tábory a opevněné hranice na Rýnu. Římanům se nikdy nepodařilo učinit z Germánie provincii.

³ Souhrnný název pro keltské kmeny, které sídlily v dnešní Francii, Belgii, severní Itálii a alpských zemích.

⁴ Jsou obyvatelé provincie Raetie, což je římská provincie zabírající alpské země od Innu k Rýnu. Raetové patřili asi mezi Illyry.

⁵ Obyvatelé území mezi Dunajem a Sávou.

⁶ Národ příbuzný Skythům; kočující od Černého moře daleko na sever.

⁷ Mocný a bojovný kmen usedlý zhruba na území dnešního Rumunska, byl podroben za císaře Traiana.

Vojenství

Germánští bojovníci nosí oštěpy (frameje) s čepelí úzkou a krátkou. Jezdec má štít a frameu, pěšáci používají i menší házecí kopí; bojují s nahou hrudí nebo jen lehce zahaleni pláštěm. Více síly mají Germáni v pěchotě, a proto bojují ve smíšených útvech. Vybírají mladé muže, kteří jsou nejhbitější a stavějí je do první řady; I jejich počet je stanoven, sto z každého kraje. Vrcholem hanby je přijít o štít; člověk, který takto ztratil čest, nesmí se zúčastnit bohoslužeb ani chodit do sněmu (Tacitus 1976:335).

Oddíl jízdy nebo pěchoty není utvořen náhodným seskupením, ale jsou to vždy členové té samé rodiny a příbuzní. V družině jsou různé stupně podle rozhodnutí toho, koho doprovázejí, a dochází k velkému soupeření jak mezi členy družiny o první místo u náčelníka, tak mezi náčelníky o to, kdo bude mít nejpočetnější a nejstatečnější družinu. Nejen ve vlastním národě, ale i v sousedních obcích je pro každého předáka zdrojem prestiže a slávy, když jeho družina vyniká počtem a statečností. Zdrojem potupy na celý život a ztráty cti však je přežít svého náčelníka a vrátit se bez něho z boje. Nejsvětější povinností je bránit a chránit náčelníka a přidat k jeho slávě i své statečné činy. Náčelníci bojují za vítězství, družina za náčelníka. Germáni se neustále udržují ve válečné pohotovosti. V dobách míru lenoší a veškerou potřebnou práci přenechávají těm nejslabším – tedy ženám a starcům. Tacitus k tomu říká: „...je to podivný rozpor v povaze, že tíž lidé mají tak rádi zahálku a nenávidí pokoj a mír.“ (Tacitus 1976:342)

Soukromá sféra

Germánské kmeny nežijí ve městech, mají domy oddělené a staví si je na různých místech, jak se komu zalíbilo. Každý nechává kolem svého domu volné prostranství. Nestavějí z kamene ani z cihel, ale na všechno používají hrubě otesané dřevo. Též vykopávají podzemní skrýše a navrch dávají vrstvu hnoje; zde se pak ukrývají v zimním období a také jim slouží jako zásobárna obilí.

Jako oděv nosí všichni plášť sepnutý sponkou nebo trnem. Ti nejbohatší nosí kromě toho spodní oděv, který nesplývá, ale těsně přiléhá, takže jsou všechny části těla vidět. Ženy se oblékají stejně jako muži, často se také zahalují do lněných rouch, která zpestřují nachovou barvou; ženy mají holé paže až k ramenům a nezakryta zůstává i horní část prsů (Tacitus 1976:343).

Germánská manželství jsou přísná. Muži se spokojí jen s jednou manželkou, existují i případy, kdy dochází k mnohoženství, dochází k tomu kvůli vznešenosti. Věno nepřináší manželka manželovi, ale manžel manželce. Germánské ženy žijí cudně. V tak početném národě dochází k cizoložství jen velmi málo. Porušení cudnosti se neodpouští; takové ženě nepomůže k manželovi ani krása, ani mládí, ani bohatství. Omezovat počet dětí nebo zabít některé z později narozených je považováno za hanebnost. Vlastní matka kojí každé dítě sama a nesvěřuje je služce nebo kojné.

Jako nápoj jim slouží odvar z ječmene nebo pšenice zkvašený tak, že má podobnost s vínem. Pokrmy jsou prosté: plané ovoce, čerstvě ulovená zvěřina nebo tvaroh. Germáni znají jediný druh podívané, který je možno vidět při slavnostech: nazí mladíci pro svou zábavu tančí mezi meči a nastavenými oštěpy. Též se věnují hře v kostky. Tuto hru berou velmi vážně, kdo prohraje, jde bez odporu do otroctví. Takto získané otroky prodávají, aby se i oni zbavili hanby za svou výhru. Germánské pohřby nejsou nijak okázalé. Dbají na to, aby byly mrtvoly významných mužů spalovány dřevem určitých stromů. Na postavenou hranici dávají každému jen zbraň, v některých případech je spalován i kůň. Hrob zakrývá drn (Tacitus 1976:349).

Některé germánské kmeny v období Tacita

Západní Germánie

Chattové

Sídla Chattů začínají u Hercynského lesa. Chattové jsou otužilí, údy mají šlachovité a jejich pohled je hrozivý. Dá se říct, že jsou rozumní a bystří. Vybírají si své náčelníky, které pak poslouchají; znají rozdělení vojska, účelně rozdělují den, opevňují se na noc, víc spoléhají na velitele než na vojsko. Jejich síla je v pěchotě, ta nosí kromě zbraní také nářadí a zásoby potravin. Rychlost je u Chattů stavěna hned vedle strachu, rozvážný postup je bližší neohroženosti.

Usipové a Tencterové

V sousedství Chattů u Rýna sídlí kmeny Usipů a Tencterů. Tencterové vynikají uměním jezdeckého výcviku. Jízda na koni je oblíbená napříč generacemi, věnují se jí děti, ale i starci nezahálejí. Jako dědictví přecházejí spolu s ostatními důležitými věcmi i koně. Dostává je syn nejzdatnější a nejlepší ve válce (Tacitus 1976:353).

Dalšími kmeny v oblasti západní Germánie byly Bructerové, Chamavové, Angrivariové, Dulgubinové a Chasuariové.

Oblast severní Germánie

Chaukové

Území Chauků táhne se podél území všech kmenů, o nichž jsme dosud mluvili. Zasahuje kouskem i k Chattům. Chaukové ovládají tedy rozsáhlá území a jsou kmenem mezi všemi Germány nejušlechtilejším. Chtějí svou velikost raději zajišťovat spravedlností - bez žádostivosti, bez panovačnosti, v pokoji a v ústraní nevyvolávají žádné války, neplení území sousedů loupežnými výpravami. Zbraň však mají všichni v pohotovosti a v případě potřeby i vojsko, velké množství mužů a koní (Tacitus 1976:355).

Suebové a Semnonové

Suebové jsou národ, který zaujímá větší část Germánie a rozpadá se v menší kmeny s vlastními jmény. Charakteristické pro tento kmen je, že si vyčesávají vlasy do čela a svazují je do uzlu. Takto se odlišují Suebové od ostatních Germánů, tím se odlišují u Suebů svobodní od otroků. Náčelníci mají vlasy upravené ještě ozdobněji; zdobí se pro zraky nepřátel, když se chystají do války, aby vypadali vyšší a strašnější.

Semnonové jsou nejstarší kmen Suebů. Drží jeden náboženský zvyk - v určenou dobu se sejdou vyslanci všech kmenů téže krve v lese, který je posvěcen obřady předků a pradávnu hrůzou, a jménem obce obětují člověka. Ještě jinak projevuji onomu lesu úctu: nikdo do něho nevstoupí jinak než v okovech, na znamení své podřízenosti a boží moci. Semnonové oplývají blahobytem a považují se za hlavu všech Suebů (Tacitus 1976:358).

Hermundurové, Naristové, Markomani a Kvádové

Hermundurové patří též mezi Sueby. Jejich území se táhne do odlehlejších končin Germánie. Jako jediní z Germánů obchodují nejen na dunajském břehu, ale i ve vnitrozemí. Vedle Hermundurů sídlí Naristové a dále Markomani a Kvádové. Známa je sláva a moc Markomanů. Svá nynější sídla získali statečností, a vyhnáním Bojů.

V oblasti severní Germánie zmiňuje Tacitus ještě další kmeny: Cheruskové, Fosové, Kimbrové, Langobardi, Reudignové, Avionové, Angliové, Varinové, Eudosové, Suardonové a Nuitonové.

Suionové

Suionové mají silné muže a zbraně, ale i loďstvo. Tvar lodě je takový, že na obě strany vybíhá příď a je svým čelem stále připravena k přistání. Nepoužívají plachty ani neupevňují vesla (jsou volná a pohyblivá). U Suionů je ve vážnosti bohatství, a proto vládne jeden – neomezeně - s neodvolatelným právem na bezpodmínečnou poslušnost. Zbraně u nich nejsou volně k dispozici, ale jsou uzavřené a střežené - a to otrokem.

Hned za Suiony leží kmeny Sithonů. V mnoha věcech se jim podobají, jen jednou věcí se liší a to tím, že jim panuje žena (Tacitus 1976:363). Další kmeny zde přítomné jsou: Gotonové, Rugiové a Lemoviové.

Oblast severovýchodu

Suebskou zemí prochází a pělí ji na dvě části souvislý horský hřeben, za nímž je usazeno velmi mnoho kmenů, z nichž největší rozlohu zaujímají Lugiové rozdělení na více obcí. Nejmocnější jsou: Hariové, Helveconové, Manimové, Helisiové a Nahanarvalové (Tacitus 1976:360).

V této oblasti je možno najít ještě Marsigny, Bury, Peuciny, Venety a Fenny.

Další vývoj germánských kmenů

Z pozdního starověku se nedochovala žádná větší studie, která by zachycovala germánské národy. Doba stěhování národů je v dílech zachycena nepřesně. Nemáme k dispozici žádné ucelené dílo, které by se zabývalo etnickými přesuny. Údaje historiků si často odporují, či se autoři některým tématům úplně vyhýbají.

Na konci 2. století př. n. l. se objevili na hranicích římské říše Timbrové a Teutoni. Pocházeli z části jutského pobřeží severní Evropy. Jejich cesta k jihu vedla Poodřím a přes území Moravy a Slovenska do středního Podunají. Roku 102 př. n. l. došlo ke zničující porážce Teutonů v jižní Galii a Kimbrů o rok později v severní Itálii. Důvod, proč Kimbrové a Teutoni opustili svá sídla, byl viděn, že mořské bouře zaplavily jejich původní území. Avšak hlavní důvod těchto migrací je nutno vidět v rozporu mezi rostoucím počtem obyvatelstva a nízkou úrovní výrobních sil, což bránilo dalšímu zvýšení hospodářských výnosů. Působilo přitom také zhoršení klimatu, které nastalo (Schlette 1977:29-30).

Stěhování se neúčastnily celé kmeny, nýbrž jejich části, a to i se ženami a dětmi a za vojenského vedení. Cesty kmenů nevedly většinou až k římské hranici, ale končily kolikrát už ve střední Evropě. Obsazování nového území se dělo buď vojensky (násilně), nebo cestou míru ve shodě s místními obyvateli.

Roku 12 př. n. l. začal Drusus, Augustův nevlastní syn, tažení po souši i po vodě proti Sugambrům, Usipiům, Frísům, Brukterům, Cheruskům, Chattům, Markomanům a dalším kmenům. Vítězství a porážky se střídaly na obou stranách. Drusus pronikl v oblasti dnešního Magdeburku až k Labi. V důsledku těchto bojů došlo ke změně některých kmenových území. Například kmeny Markomanů a Kvádů odcházely z Porýní a Pomohání a obsazovaly území Čech i Moravy. Zmocnily se přitom opevněných sídlišť městského rázu (oppida), která vybuodovali keltští Bojové (Schlette 1977:31).

V roce 69 došlo k povstání Batavů, ke kterému se připojili Frísové, Brukterové, Tenkterové, Ubiové a další germánské kmeny. Hrozilo tak Vážné nebezpečí římské moci na Rýně a v celé Galii. Pod dojmem tohoto povstání, kterému předcházely četné vpády Germánů do provincií, rozhodl se Řím své hranice opevnit. V letech 83-85⁸ byla započata stavba souvislého hraničního opevnění (limes romanus), jejíž budování pokračovalo i za Trajána, Hadriána a Antonia Pia.

Ani ve svobodné Germánii se vývoj nezastavil. Život zde plynul v rámci tří společenských útvarů. Nejdůležitějším prvkem byl rod. Okruh jeho členů byl určen pokrevním příbuzenstvím a vědomí rodové příslušnosti bylo hlavním vodítkem jednání každého jednotlivce. I do boje šli Germáni v seskupení podle rodů. Organizace rodů byla patriarchální. Dalším útvarem germánské společnosti byla velkorodina. Třetím společenským útvarem byl kmen, který za pomoci lidového shromáždění hájil zájmy celku. Toto shromáždění rozhodovalo o válce a míru, řešilo spory mezi jednotlivými rody a případně vedlo nutná jednání s jinými kmeny (Schlette 1977:36).

Vedle rodu, velkorodiny a kmene nabývala stále větší význam družina jako společenská forma, která byla typická i pro germánské prostředí této doby. Germánské družiny se však během staletí ve své společenské funkci dále vyvíjely a dosáhly vrcholné formy u Vikingů, jejichž daleké námořní výpravy vyžadovaly mužstva s železnou kázní.

...začínají se vytvářet větší kmenové svazy

Až později, asi od počátku 3. století, se začaly vytvářet trvalé svazky. Začínal obchod se zbožím a jeho výroba, což vyžadovalo existenci větších hospodářsky propojených celků. Proto také četné kmeny, které uvádí Tacitus, nejsou ve 3. a 4. století již známé (Schlette 1977:41).

Alamani

Tak se v oblastech při horním Rýně a Dunaji zformoval kmenový svaz Alamanů; na jeho vzniku se podílely přistěhované skupiny polabských Germánů. První zprávy o Alamanech pocházejí z roku 213, kdy došlo k jejich velkým vpádům na římské území (Todd 1999:195).

Zpočátku našli Alamani spojence v ostatních germánských kmenech, později však mezi Germány nevyhnutelně došlo k soupeření o moc a půdu. Proti Burgundům a Frankům nemohli Alamani rozšířit svá území dále než do severního Švýcarska, Alsaska a Falce. Koncem 5. století došlo k rozhodujícímu boji s Franky, který Frankové rozhodli ve svůj prospěch. Zprvu se ještě střídala francká nadvláda s alamanskou samostatností, až roku 746, po „krvavé lázni“ u Cannstattu, ztratili Alamani svou samostatnost s konečnou platností (Schlette 1977:41).

Frankové

Období největších změn zažila politická mapa Evropy v 5. a 6. století, když Západořímská říše zanikla. Frankové, houf obyčejných barbarů z bažinatých nížin severně a východně od rýnské hranice římského impéria založil stát, jenž se stal nejmocnějším a nejstabilnějším ze všech barbarských království v období bezprostředně následujícím po pádu říše. Dynastie, která toho dosáhla - národ franských králů - Merovejci. Frankové měli velký význam pro evropskou historii. Byl to Frank, kdo byl v Římě v roce 800 korunován a stal se prvním římským císařem

---

⁸ Tehdy vládl Římu císař Domicián.

germánského původu. Frankové zahájili proces znovudobývání Španělska od muslimů, Frankové vedli křížové výpravy proti muslimům ve východním Středomoří a Frankové ve 12. a 13. století šířili svoji kulturu a mravy po celé Evropě. Klíčovým obdobím pro zrod myšlenky jednotného franského národa byla téměř jistě léta Chlodvíkovy vlády (asi 481-511). To on zbavil většinu kmenů politické nezávislosti a on také, jako franský král, vedl svůj lid v řadě úspěšných válečných tažení, jež z Franků učinily jeden z nejmocnějších germánských národů. (James 1997:5-11).

Přestože se Frankové objevují v historických pramenech až po roce 250, není vyloučeno, že se konstitovali již počátkem třetího století, nebo dokonce koncem druhého. Po polovině 3. století se vojenská moc Franků rychle rozvíjela. Již v roce 258 a v následujících letech podnikli válečná tažení do Galie a až do Španělska, přičemž zprvu je podporovaly i jiné kmenové svazy jako Burgundové, Alamani a Sasové. Nejničivější vpád se uskutečnil v letech 274-275, kdy barbaři prošli téměř celou Galií. Frankové byli viděni na moři i na souši, drancovali pobřeží podél kanálu La Manche a pronikali po řekách hluboko do vnitrozemí (Todd 1999:182).

Brzy ale nastal boj o nadvládu v západní části střední Evropy a v Galií, v němž rychle získali převahu Frankové, kteří již roku 496 porazili Alamany, roku 507 v jižní Galií Vizigóty, roku 531 vyvrátili durynskou říši a o rok později ovládli říši Burgundů v Savojsku, roku 555 si podrobili Bavorsy a později také Sasy (Schlette 1977:41-42).

Sasové a Durynkové

V oblastech při pobřeží Severního moře se v 2. polovině 3. století vytvořil kmenový svaz Sasů. Přestože jsou Sasové poprvé zmiňováni již ve 2. století, větší pozornost budili právě po roce 250, kdy s Franky podnikali výpady z moře. Od 2. poloviny 4. století se množily vpády Sasů do severní Francie a pak též do Anglie, kam v době kolem poloviny 5. století přesídlovalo stále více Sasů a Anglů. Na pevnině vzdorovali Sasové Frankům ze všech kmenů nejdéle a teprve za franckého krále Karla Velikého byl jejich odpor zcela zlomen (Todd 1999:204).

V průběhu 4. a 5. století se v oblasti mezi Durynskou pánví, dolní Sálou a Muldou, středním tokem Labe a předhůřím Harcu pravděpodobně z hermundurských kmenů zformoval kmenový svaz Durynků. Roku 531 byli Durynkové na řece Unstrutě poraženi Franky a jejich saskými spojenci (Bednaříková 2003:324).

Hunové a Burgundové

Hunové, kteří přišli ze stepí centrální Asie, se kolem roku 375 objevili na březích Černého moře a vytlačili odtud Góty na jih a na západ. Začátkem 5. století pronikli do střední Evropy a v Panonské nížině si vytvořili mocenské centrum. Za Attilovy vlády⁹ se jejich říše rozprostírala od Černého moře až k Rýnu. Vedle Durynků byli tehdy v područí Hunů i Gótové, Gepidové, Langobardi, Kvádové, Burgundové a další germánské kmeny. Když Attila zaútočil i v západní Evropě, byl roku 451 po nerozhodné bitvě na Katalaunských polích u Troyes přinucen spojenými vojsky západořímské říše, Vizigótů, Burgundů a Franků k ústupu. Germánské kmeny, zvláště Ostrogóti, Kvádové, Durynkové, Rugiové a Herulové, bojovaly tehdy i po boku Hunů. Když pak o dva roky později Attila zemřel¹⁰, došlo záhy k rozpadu hunské

⁹ Attila vládl v letech 445-453.

¹⁰ Attila umírá roku 453. Toho roku si bral za nevěstu ženu jménem Ildico; druhý den po svatbě nevycházel ze své komnaty, tak se k němu služebníci vloupli a našli Attilu mrtvého. V noci silně

říše. Po Attilově smrti si jeho synové rozdělili podmaněná území. Avšak pár měsíců po otcově smrti se začali synové hádat zřejmě z touhy po majetku. Svedli mezi sebou několik bitev (Thompson 1999:151-152).

Burgundové patřili k východogermánským kmenům. Skupiny burgundských bojovníků se v druhé polovině 3. století účastnily nájezdů na hornodunajské provincie a část z nich se již před rokem 290 usídlila na Mohanu a Neckaru. Hlavní skupina však zůstala usídlena v Poodří. Spolu s Vandaly pak v zimě roku 406/407 překročili Rýn. Pod Gundogarovým vedením se zmocnili části území kolem Wormsu, Štrasburku a Špýru (Todd 1999:199).

Burgundové byli stále mocní a početní tak, že roku 443 získali status římských spojenců. Obdrželi též území, na kterém se mohli usídlit. Jednalo se o Sepaudii, která ležela v dnešním Švýcarsku a přilehlé části Francie. Zde měli pomáhat při obraně alpských průsmyků. I když na určitou dobu dosáhlo velkého rozkvětu, podlehl i toto burgundské království Gótům, Frankům a Alamanům. V roce 534 netvořili již Burgundové samostatný politický celek.

Gótové a Gepidové

Gótové byli germánským kmenem pocházejícím z ostrova Scandia a říká se, že jejich prvním panovníkem byl muž jménem Baírika. I stalo se, že jednoho dne Gótové toto své území opustili. Jejich kroky směřovaly do oblastí obývané Ruggy. S těmi pak válčili a vyhnali je z jejich domovů. Zanedlouho poté začali Gótové napadat své sousedy – Vandaly (Jordanes :25).

V této době vládl Gótům Filimer, pátý panovník po Baírikovi. Území, které kmen obýval, začalo být přelidněným, a tak Filimer rozhodl, aby všichni vojáci se svými rodinami opustili zemi.

Při hledání nových vhodných sídlišť, kde by se mohli usadit, dosáhli skytské země. Gótové byli bohatstvím a krásou této země omráčeni tak, že se Filimer rozhodl přesunout sem polovinu svého vojska. Stalo se však, že při přecházení mostu vedoucího přes řeku se tento most zřítíl. Poté už nebylo možné přejít z jednoho břehu na druhý, takže Filimer musel pokračovat v započaté cestě bez zbylé části svého kmene (Jordanes :27).

Tato část kmene, které se podařilo řeku překročit, vstoupila do vytoužené země Aujom, kterou ovládla. Časem dorazili ke kmeni Spalů, u kterých vyvolali konflikt, a v boji nad nimi zvítězili. Poté se spěšně přesunuli do nejvzdálenějších oblastí Skytie.

Gótové přesídlili již ve druhé polovině 2. století od ústí Visly do severní části při Černém moři, kde získali významnou mocenskou pozici. Zde se dostali do styku se sarmatskou, iránskou a řeckou kulturou a stali se prostředníky působení těchto vyspělých kulturních oblastí i na ostatní Germány v západnějších částech Evropy.

Římské provincie na dolním toku Dunaje byly několikrát Góty napadeny. První známý útok se uskutečnil roku 238, kdy Gótové vyplenili město Histrii při ústí Dunaje. Roku 249 byla vypleněna Marcianopolis. První velké námořní nájezdy probíhaly tři roky – v letech 255-257. V roce 257 Řím definitivně ztratil provincii Dácii, ležící přibližně na území dnešního Rumunska. Gótové pronikli při svých taženích až do Byzance a k Aténám. Potom, co je roku 269 porazil císař Claudius II., který za to obdržel titul Gothicus, vyvinuly se mezi nimi a Římem pokojnější vztahy (Heather 2002:50).

---

krvácel z nosu (stávalo se mu to často), jelikož byl dost opilý, tak se ve spánku udusil (Thompson 1999:148).

Gótové se rozdělili do několika seskupení - území mezi dolním Dunajem a dolním Dněstrem ovládli Západní Gótové (Vizigóti), v oblastech východně od Dněstru vytvořili svou říši Východní Gótové (Ostrogóti) a západnější kraje mezi Karpaty a Tisou obsadili Gepidové, pocházející rovněž z původního gótského kmene. Odtud Gepidové s dalšími kmeny podnikali nájezdy na římskou říši. Asi 400 se dostali do područí Hunů. Při hunském vpádu na Balkán roku 447 byli Gepidové Attilovými spojenci a na Katalaunských polích roku 451 tvořili pravé křídlo hunské armády. Významně se však podíleli na jejich konečné porážce 454. Gepidové však nebyli natolik silní, aby odolali Ostrogótům a ti je roku 504 vytlačili z Podunají a v 537 se Gepidové usadili v okolí Sirmia. Říši Gepidů vyvrátili 567 Langobardi a Avari; Gepidové splynuli s obyvateli avarské říše (Todd 1999:223).

Kolem roku 375 byli Gótové prvními Germány, které zasáhl hunský vpád. Toto datum se považuje za počátek „doby stěhování národů“, i když toto stěhování probíhalo již několik století a bylo pouze Huny urychleno a zaměřeno více západním směrem.

Západní Gótové táhli přes Balkán do Itálie (rok 401) a poprvé v dějinách římské říše dobyli její hlavní město Řím (rok 410). Když v jižní Itálii zemřel jejich vůdce Alarich, přešli roku 412 přes Alpy do Galie a v letech 414-415 do Španělska, kde vytvořili vizigótskou říši sahající od Gibraltaru až k Loire. V roce 507 se udál francko-vizigótský konflikt, ostrogótská armáda na pomoc nepřispěla, jelikož hrozilo nebezpečí ze strany Byzance, a tak připadla část vizigótské říše severně od Pyrenejí Frankům. Roku 508 podstoupili Vizigóti konflikt s Byzancí, během kterého vyplenila byzantská flotila jaderské pobřeží Itálie (Bednaříková 2006:295).

Roku 710 se na území severní Afriky dostávají Arabové. O rok později Arabové překročili úžinu oddělující Španělsko od Maroka a zahájili útok proti vizigótskému státu. A tak došlo v důsledku expanze Arabů k zániku vizigótské nadvlády i ve Španělsku (Bednaříková 2006:401).

Ostrogóti ustoupili před Huny nejprve do Panonské nížiny a v roce 489 se pak přesunuli na Apeninský poloostrov, kde založili ostrogótskou říši, která zaujímala celou dnešní Itálii. Mladé ostrogótské království v Itálii se mezi ostatními germánskými státy rychle prosadilo a záhy dosáhlo postavení dominantní moci, která ve svém dravém rozmachu našla v prostoru bývalé západořímské říše jen jednoho vážného soupeře – ve Francích. Ti byli vedeni dynastií Merovejců (Bednaříková 2006:292-294).

Nejvýznamnějším panovníkem tu byl Theodorich Veliký, jehož hrobka dodnes stojí v Ravenně. Panství Ostrogótů bylo v polovině 6. století vyvráceno vojsky východořímské říše, Itálii však brzy nato ovládl jiný germánský kmenový svaz - Langobardi.

Langobardi

Oblast na severu je charakteristická slunečným mrazivým podnebím a sněhovou pokrývkou. Tyto podmínky jsou příznivé pro odolnost lidského organismu, a proto podporují porodnost místních. Z důvodu vysoké porodnosti docházelo v této oblasti k přelidnění, a tak část obyvatel migrovala do pustých oblastí Asie a především na území nedaleké Evropy. Mezi tyto kmeny patřili například germánští Vandalové, Rugové a Herulové, od nichž odvozuje také svůj původ kmen Winnili (Langobardi), kteří jsou původem ze Skandinávie (Paulus Diaconus 1974:[1]1).

Za časů, když Langobardi¹¹ obývali skandinávské pobřeží, rozmnožili se takovým způsobem, že je již jejich území nemohlo uživit. Rozdělili své příslušníky do tří skupin a určili, která z nich zemi opustí a vydá se hledat nová sídliště.

Poté, co opustili Langobardi Skandinávii, přišli do oblasti zvané Scoringa¹², kde se na několik let usadili. V těchto dobách vůdcové Vandalů válčili se všemi svými sousedy. Vyzvali Langobardy k placení tributu nebo k boji. Langobardi v bitvě urputně bojovali a nakonec zvítězili, avšak brzy poté vypukl mezi nimi hlad (Paulus Diaconus 1974:[1]7-9).

Rozhodli se tedy opustit toto území a jejich cílem byla Mauringa, země východně od Labe. Při vstupu do této země se jim do cesty postavili Assipitti, kteří nechtěli Langobardy za žádnou cenu pustit na svoje území. Langobardští bojovníci se jejich hrozby báli. K bitvě došlo a Langobardi měli volnou cestu, jelikož byli vítězi (Paulus Diaconus 1974:[1]12).

Z Mauringy směřovali Langobardi do Golandy¹³, kde nějaký čas pobývali. Říká se, že o něco déle měli Langobardi ve vlastnictví Anthaib, Banthaib a Vurgundaib.¹⁴ Další zastávkou při langobardském putování byla země Rugů, která byla vhodná pro obývání, proto se zde Langobardi na nějaký čas usadili.¹⁵

Poté, co odešli Langobardi ze země Rugů¹⁶, rozpoutala se válka mezi nimi a Heruly. Herulové v této době byli velmi zdatnými a odvážnými válečníky. Langobardi však i přes početní převahu svého nepřítele dokázali vybojovat vítězství. Langobardi též porazili v úspěšném boji Gepidy tím, že usmrtili jejich krále Cunimunda. Od těch dob byli Gepidové bez krále a tak zůstali v područí Langobardů.

Později se Narses, byzantský vojevůdce, chystal k válce proti Totilovi, králi Gótů. Narses požádal Langobardy o pomoc. Langobardský vůdce poslal na území Itálie část svého vojska, které se připojilo k Římanům, a poté společně Góty porazili (Paulus Diaconus 1974:[2]1).

Pak Narses vzkázal Langobardům, ať opustí nehostinné a neúrodné oblasti Panonie a přesunou se s celým svým lidem na území Itálie. Langobardi Narsův návrh s nadšením přijali a jejich panovník rozdělil zemi panonskou mezi kmen Hunů s podmínkou, že jim musí být zem přístupná, kdyby se chtěli Langobardi vrátit zpět. A tak Langobardi opustili po dlouhých dvaadvaceti letech svůj dosavadní domov.¹⁷

Langobardi se bez potíží dostali na území Itálie a první provincií, kterou navštívili a kde se část usídlila, byly Benátky. Postupem času si Langobardi podmaňovali převážnou část italských měst od severu k jihu (Paulus Diaconus 1974:[2]28). Langobardské království v Itálii však nakonec roku 774 zaniklo v důsledku franckých výbojů.

¹¹ O původu jména Langobardi existuje více verzí, které ho vysvětlují. Nejpravděpodobnější je ta, že příslušníci dostali své jméno ze slov „lang“ a „bard“, což znamená „dlouhovousí“ (Paulus Diaconus 1974:[1]9).

¹² Jedná se o území mezi řekou Weser a dolním tokem Labe a je místem, kde byli Langobardi poprvé historicky zaznamenáni.

¹³ Podle některých autorů se jedná o území na pravém břehu řeky Odry (Paulus Diaconus 1974:[1]13).

¹⁴ Anthaib bývá umístován na území Ukrajiny, do povodí řek Dněpr a Dněstr; Banthaib bývá spojován s Bóji a Bohemií; Vurgundaib (jméno snad skrývá označení Burgundů) se nacházel na území mezi řekami Vislou a Bugem (Paulus Diaconus 1974:[1]13).

¹⁵ Před příchodem Langobardů došlo na tomto území k bojům mezi Odoakarem, který vládl v té době Itálii, a ruským panovníkem Feletheem. Odoakarova vojska Rugy porazila a odtáhla zpět na svoje území.

¹⁶ Odešli pravděpodobně na území dnešního Maďarska, mezi řekami Dunajem a Tisou (Paulus Diaconus 1974:[1]20).

¹⁷ Langobardi měli údajně v Panonii pobývat v letech 546-568 (Paulus Diaconus 1974:[2]7).

Vandalové

Nakonec je ještě třeba zmínit se o Vandalech. V průběhu 2. století pronikly vandalské kmeny z Poodří dále k jihu, zúčastnily se bojů s Římem za tzv. markomanských válek a usídlily se na Slovensku a v severním Maďarsku. Ve 4. století existovala hasdingská a silingská větev Vandalů, které měly vlastní vládnoucí dynastie. Kolem roku 330 se část Vandalů střetla s tervingskými Góty, kteří postupovali přes Karpaty směrem na západ. Hasdingové byli vytlačeni ze svých sídel a pokusili se usadit v panonských provinciích. Některým se to podařilo, avšak zbytek se musel spokojit s rovinatým Potisím. Silingové pobývali tu dobu ve Slezsku (Todd 1999:176-177).

Po přechodu Rýna roku 406 vyplenili Vandalové Galii a roku 409 překročili Pyreneje a vandalské oddíly pronikly za podpory Alanů a Svěbů horskými průsmyky do Španělska, jehož obyvatelstvo bylo nepřipravené k obraně. Po dvou letech drancování se Hasdingové usadili v Galicii a Silingové obsadili jižní provincii Baetiku.

Roku 419 (420) se k Silingům připojili Hastingové a v Andalusii vzniklo jejich společné království. Roku 426 vyplenili Mauretánii a Baleáry. Za dva roky jim padla do rukou kartagenská námořní základna a přístav (Todd 1999:178).

Pod vedením Geisericha se přepravili do Afriky. V květnu 428 se Vandalové a jejich alanští spojenci shromáždili v gibraltarské úžině, šlo o 80 tisíc lidí. Vandalové postupovali velice rychle. Během dvou let ovládli mauretánské provincie a Numidii. Roku 439 se Vandalové zmocnili Kartága, a tak získali dobrou základnu pro námořní operace v západním Středomoří. Dále vpadli do Španělska, Itálie a Říma, který vyplenili. To vše se událo roku 455. Vandalská říše v Africe trvala do roku 533, kdy byla zničena východořímským vojevůdcem Belisarem (Todd 1999:180).

V tomto zběžném přehledu tisíciletých dějin germánských kmenů jsme zachytili jen jejich nejdůležitější fáze, ale vycházejíce z dějin jednotlivých germánských kmenů, snažili jsme se podat celkový nástin vývoje Germánů do konce doby stěhování národů.

U Germánů neexistovalo vědomí kolektivní identity. Nepovažovali se za etnikum či skupinu kmenů. Germáni obývali rozlehlá území severní Evropy, jehož převážnou část tvořila velká nížina, která se táhla od Nizozemí k západnímu Rusku. Povrch má rozmanitý reliéf i půdní podmínky. Většina Germánie byla natolik úrodná, aby uživila početné obyvatelstvo. Hlavní bohatství země vytvářela polní úroda a zvěř. V Germánii se nevyskytovala větší ložiska drahých kovů. Ze zboží se do okolí vyvážel jen jantar z baltských pobřeží. Východní část germánské oblasti zasahovala do západoruských a ukrajinských stepí. Někteří z Germánů žili usedlým způsobem života, jiní kočovali (Todd 1999:22-23).

Rozmach německého nacionalismu po roce 1848 způsobil, že se počátky Germánů kladly do nejdálší minulosti. Koncem století byla rozšířena idea o prastarém a neporušeném germánství. Původ národa se hledal ve vzdálené minulosti. Teorie o výlučnosti a starobylosti germánských národů byla podrobena kritickému zkoumání. Řada badatelů se ptala, zda je možné definovat archeologickou cestou jednotlivé etnické skupiny. V 60. letech minulého století se původem Germánů zabývali intenzivně jazykovědci a archeologové. V 80. letech se objevily i pokusy rehabilitovat některé dřívější teze. Počátky germánských národů se opět kladly do dávné evropské prehistorie – do pozdního neolitu (Todd 1999:15).

Germánská rasová ideologie

Tato ideologie vznikla z následujících zdrojů:

- 1) Ideologie „dvou ras“, která byla oživena za VFR.
- 2) Rasový výklad dějin.
- 3) Fascinace Indií a indoevropská myšlenka (z ní vzešlo spojení Árijců a Germánů v 18. století).
- 4) Německý nacionalismus a romantismus.
- 5) Ideologie o nadřazenosti Germánů jakožto výsledek sloučení těchto zdrojů.

Konflikt germánské populace a romanizovaného obyvatelstva bývalé Říše západoorímské měl významný vliv na středověké glottogenetické spekulace. Politický systém počátku středověku byl založen na soužití germánské aristokratické menšiny a negermánské porobené většiny.

Výsledkem rozsáhlé migrace na sklonku starověku bylo ustanovení „barbarských“ států, v jejichž čele stály germánské dynastie, které postupně asimilovaly zbytky klasického dědictví. „Partikularismus „temných staletí“ se projevil vyzdvižením role různorodých království (regna), jejichž prostřednictvím se ke slovu hlásily jednotlivé národy (gentes)... tato historická situace vedla ke konstrukci svébytných „genealogických mýtů“ vládnoucích elit, které tvořily důležitou součást „sociální charty“ středověké společnosti. V archaických komunitách vznikají mytické či legendární genealogie privilegovaných vrstev v rámci širší kosmologie, poskytující smysluplný prostor lidské existenci.“ (Budil 2002:18)

Kmenoví náčelníci začali své rodové linie identifikovat s rodovými liniemi starého zákona a synchronizace s biblickou genealogií, popř. s antickou genealogií, sloužila jako legitimizace jednotlivých rodů. Etymologické zkoumání, jehož zakladatelem byl Isidor ze Sevilly, bylo chápáno jako způsob odhalení prvotního bytí národa. Isidor ze Sevillyrazil myšlenku, že společným prajazykem lidstva byla hebrejščina. Je autorem raně středověkého partikularismu, neboť na úkor Říma vyzdvihl historickou úlohu germánského království. Confusio linguarum vysvětloval pomocí příběhu o babylonské věži. „Národy tak vzešly z primární rozdílnosti jazyků, nikoliv jazyky z národů.“ (Budil 2002:19)

Podle něho pochází veškeré lidstvo ze třech Noemových synů, mezi nimiž je asymetrický vztah. Chám je předkem služebníků a nevolníků, Šém duchovních a Jefet šlechtického stavu. Indoevropskou jazykovou rodinu identifikoval jako „národy z Jefetova kmene“ Isidor ze Sevilly je považován za zakladatele dlouhodobé tradice antropologického myšlení nazývaného jako biblická antropologie (Budil 2001:91-93).

Po rozpadu Říše západoorímské zaplavily západní Evropu germánské kmeny Gótů, Franků, Langobardů, Anglů, Sasů a Jutů. Na území dnešní Francie, Španělska, Anglie a Itálie se zrodily vládnoucí dynastie.

Ideologie „dvou ras“

Franký mýtus a utváření francouzské národní identity

Kořeny francouzského národa byly spojeny s frankým mýtem. Koncem 5. století okupovali Frankové Galii, podmanili si místní galo-římské obyvatelstvo a ustavili vládnoucí aristokratickou elitu. Frankové jako etnikum se postupně rozptýlili

ve středověké společnosti Francie a Německa. Avšak myšlenka na nerovnoprávné soužití potomků Franků a Galořímanů v rámci francouzského státu v sobě obsahovala zárodek budoucího bratrovražedného sváru (Budil 2002:24).

Franští (francouzští) dějepisci byli ovládáni do 18. století jednou určitou myšlenkou – a to, že Frankové jsou potomky Trojanů. Tuto domněnku jako první vyslovil Fredegar. Samozřejmě je možné, že tento mýtus stvořil kolem roku 600 některý vzdělaný Frank nebo Galoromán, aby Frankům zajistil důstojné předky a postavil je tak na úroveň Římanů. V 10. a 11. století se franský mýtus již pevně zakořenil (James 1997:230-232).

Ve středověkém Německu byla úloha Franků v národní historii ještě problematičtější. Na konci 13. století tvrdil Alexander von Roes, že pravými Franky jsou Němci a že Francouzi jsou jen francigenae - potomci Franků, narození ze smíšených manželství s Římany. Již zde vidíme kořeny kultu rasové čistoty.

V 16. století reagovali francouzští humanisté na vývoj na východě od Rýna. Němečtí autoři opírající se o Tacitovu Germánii začali utvářet ideu germánské výlučnosti a nadřazenosti. Francouzští kalvinisté projevíli pochopení pro vznikající germanismus. Na jedné straně byli idealizováni Frankové, na straně druhé stála postupná rehabilitace galských předků (Budil 2002:24).

Ve Francii boj mezi Galy a Franky pokračoval. Francois de Belleforest řešil problém „kdo byli Francouzi“ tím, že tvrdil, že se v roce 987 Galové vrátili k moci v osobě Huga Capeta. Jean Bodin zas prohlašoval, že Frankové byli Galové: ti Galové, které se Juliu Caesarovi nepodařilo porazit a kteří později vyhnali Římany z Galie. V díle Françoise Hotmana byli Frankové poprvé povoláni na pomoc do probíhající debaty o uspořádání státu. Hotman tvrdil, že franský národ se svými veřejnými shromážděními, volenými králi, s úlohou, jíž hrál lid ve vládě království, nahradil vládu Říma čímsi demokratičtějším. Byl to Hugo Capet, který v roce 987 znovu zavedl nový, autokratičtější způsob královské vlády (James 1997:233).

Od Hotmanových časů se Frankové často objevovali ve sporech o úloze králů ve francouzské společnosti. Hrabě Henri de Boulainvilliers¹⁸ prohlašoval, že ve Francii žijí dvě rasy – Frankové a Galové. Boulainvilliers považoval Franky za aristokratický prvek francouzské společnosti, který Francii přinesl její velikost. Když v roce 1714 Nicholas Fréret obhajoval názor, že Frankové nebyli potomky Trojanů, ale jen skupinou germánských nájezdníků, vysloužil si několikaměsíční uvěznění v Bastille. Mezi další, kteří pronesli komentář na stranu Franků, patřili i Montesquieu a Voltaire.

Jestliže si někteří lidé zakládali na tom, že jsou potomky Franků, jiní na to pyšní nebyli. I Kateřina Veliká měla svůj podíl na mýtu, podle něhož byla Francouzská revoluce rasovou válkou. Kateřina napsala, že ve Francii Galové vyhánějí Franky (James 1997:234).

¹⁸ Důležitým faktorem při formování protorasistických teorií sehrálo Spinozovo učení o moci jako zdroji legitimacy. Henri de Boulainvilliers vycházel právě z něj.

Rasový výklad dějin

Teoretikové osmnáctého století byli téměř jednotní v přijímání psychologického principu, že všichni lidé jsou si ve svých přirozených schopnostech rovni. John Locke hlásal ideu, že lidé se rodí rovni a jsou formováni svým prostředím do trochu odlišných tvarů. Jeho následovníci jako Claude Adrien Helvétius a Étienne Condillac přišli s teorií absolutní rovnosti lidí při narození. Jean Jacques Rousseau rozlišoval mezi přirozenými a nepřirozenými nerovnostmi. Vycházel z teorie, že na přirozené nerovnosti je odkazováno pouze v současném civilizovaném stavu společnosti, neboť v dřívějších obdobích idylického stavu přirozenosti nebyli primitivní divoši nápadně rozlišováni jeden od druhého tělesnými či mentálními schopnostmi. Proces civilizace zavedl vrozené nerovnosti, které ve skutečném stavu přirozenosti byly minimální či žádné (Manuel 1956:54-56).

Jean Baptiste Lamarck hovoří ve svém díle o „nadřazené rase“, jež díky svým schopnostem a kvalitám ovládne rasy ostatní. Přestože Lamarck tuto nadřazenou rasu nijak konkrétně nespécifikoval, z jeho díla bylo možné vyčíst, že jí ztotožňuje se svými krajany neboli Francouzi. Lamarck byl velice ovlivněn Cabanisem, od něhož se naučil důsledně odvozovat psychické vlastnosti člověka od jeho fyzických dispozic (Budil 2002:185).

Pierre Jean Cabanis vytvořil materialistickou teorii lidského myšlení. Nepochyboval o odlišném nadání různých ras a koncem života dospěl k závěru, že skutečná rovnost ras neexistuje. „Pokud rasou rozumíme souhrn biologických vlastností, které podmiňují specifický historický a sociální úděl, pak byli Cabanis a Lamarck jejími vynálezci“ (Budil 2002:186).

Nový vědecký postoj k lidské přirozenosti vyjádřil ve svém díle fyziolog Bichat, který rozdělil lidstvo do tří hlavních typů: člověk rozumný („brain man“), člověk smyslový („sensory man“) a člověk pracující („motor man“). Každý typ je obdařen jednou dominantní schopností, jež se může velice rozvinout, zatímco druhé dvě jsou předurčeny k tomu, aby zůstaly slabé. Žádný člověk, až na vzácné výjimky není schopen rozvinout všechny tři hlavní schopnosti. Důsledky této teorie, jestliže ji akceptujeme jako novou definici lidské přirozenosti, jsou mnohonásobné (Manuel 1956:61).

Cabanis se soustředil na flexibilitu a snadnou vychovatelnost lidského znaku skrze zákony a lékařství. Oproti tomu Bichatův železný zákon prohlašoval, že pouze jedna hlavní schopnost může a má být rozvíjena. Povinností společnosti je identifikovat hlavní schopnost každého jedince a rozvíjet jí do nejzazších hranic, byť tím budou potlačeny ostatní dvě schopnosti. Bylo by však marné pokoušet se zdokonalit to, co nebylo přirozeně dané. Dokonalost neleží v identické spartánské výchově všech lidí, ale ve stimulaci jedinečnosti a specializaci. Tato teorie směřuje ke koncepci organické společnosti založené na rozlišování schopností. Fyziologická teorie nerovnosti provázela přelom osmnáctého a devatenáctého století a byla spojena s nástupem romantismu. Ve společnosti převládala obecná myšlenka, že je lepší podporovat novou rozmanitost a jedinečnost spíše než universalitu a jednotu. Romantický duch prostoupil vše. Objevil se nový člověk se svojí složitostí, rozpínavými rozměry, s vnímavostí, různými city, extravagantním chováním, které racionalističtí rovnostáři osmnáctého století mohli snadno definovat jako odchylku. Idea přirozené rovnosti nemohla v romantismu přežít (Manuel 1956:62-63).

Úpadkem biblické antropologie na přelomu 18. a 19. století se do popředí dostalo rasové učení, což je možné vysledovat v intelektuálním vývoji Lamarcova odpůrce George Cuviera. Ten nejprve kritizoval autory hlásající dědičnou méněcennost černochoů a o čtvrt století později učinil prakticky totéž, když ve svém

díle stanovil hierarchii tří základních lidských ras: bílé, mongolské a černé. Vlivem určitých vnitřních příčin ustrnuly některé rasy ve vývoji a ani výchovou není možné jejich stav změnit. Právě rasa mongolská se, dle Cuviera, zastavila ve vývoji. Rasa černá je nejdegenerovanější ze všech a není schopna překročit stupeň barbarství. I přes tyto teorie o nerovnosti lidských ras, vycházel Cuvier z biblického monofyletismu (Budil 2002:186).

Ve Francii nabrala etnologická debata radikální kurz. Polygenetismus se těšil podpoře francouzských vědců a intelektuálů, mezi které patřil např. Henri de Saint-Simon. Ten omlouval Napoleonovu politiku znovuzavedení otroctví. Saint Simon vycházel z teorie, že ideální formy dobré společnosti musí být shodné s tím, co je přirozené v člověku. Přišel s novou verzí přirozenosti: „přirozenost byla nerovnost“. Věřil, že fyziologie je jediným zdravým základem, na kterém je možné zbudovat sociální teorii. Podle Saint-Simonova učení je dobrá společnost reprezentována harmonickým seskupením či kooperací lidí, zásadně odlišných ve své nejzákladnější přirozenosti, kteří jsou organizováni ve třech přirozených třídách.¹⁹ Společně tvoří veškeré potřeby lidstva: rozumné vědce, manuální administrativu a smyslové náboženství. (Manuel 1956:64-65).

Francouzským stoupencem polygenetismu byl Jean-Joseph Virey, mezi jehož závěry o černoších patřilo tvrzení, že se v Africe páří s opicemi a že jejich mozek a krev mají stejnou barvu jako jejich kůže (Fredrickson 2003:59).

Skutečným zakladatelem moderní rasové teorie, který se „...zmocnil ideje rasy v její celistvosti a postavil řád vládnoucí rasy proti anarchii rasového míšení“ (Budil 2002:18) byl Victor Courtet de l'Isle.²⁰ V roce 1832 razil tento muž myšlenku, že sociální řád musí být postaven na reálné rasové nerovnosti. Reorganizace jednotlivých společností podle přirozené nerovnosti, kdy budou jasně patrné rasové rozdíly, je podle něho jediným řešením evropské krize. Průběh historie je určován soubojem fyziologicky vymezených ras. „Míšení ras označil Courtet za rozkladný proces, který zrodil „rovnostářského ducha“, ztělesněného křesťanstvím a francouzskou revolucí.“ (Budil, Střet kultur a vzpoura proti modernitě) Germány vnímal jako nadřazenou „plavou“ rasu. Jeho učení však chybí árijský rozměr, který rasovému myšlení dodal o několik let později až Arthur de Gobineau (Budil 2002:187-188).

Fascinace Indií a indoevropská myšlenka

O podobnosti mezi evropskými a indickými jazyky si vědci utvářeli představu na základě poznatků, které od 16. století přinášeli z Indie misionáři, obchodníci či správní úředníci. Na základě těchto poznatků vytvořil svou filologickou teorii také Wilhelm Leibniz, který svým filologickým dílem představuje předěl mezi raně novověkými hypotézami, které prosazovaly za primordiální jazyk ráje některý ze soudobých evropských jazyků namísto hebrejštiny, a mezi indoevropskou ideou. Předpokládal existenci společenství, z něhož pak vznikly národy Řeků, Latinů, Keltů, Germánů a Slovanů. Za nejstarší jazyky pokládal jazyky keltské, které se šířily prostřednictvím migrace Skytů²¹ (Eco 2001:95). Skytové posloužili jako model

¹⁹ Tři Saint-Simonovy třídy: třída vědců, třída průmyslová a konečně třída třetí zahrnuje umělce, básníky, náboženské vůdce a etické učitele.

²⁰ Victor Courtet de l'Isle přišel s tvrzením, že rasy lze poměřovat tím, nakolik se tváří jejich příslušníků podobají řeckým sochám Apollóna (Fredrickson 2003:59-60).

²¹ Leibniz nedokázal odolat nacionalistickému pokušení; prohlásil, že germánský jazyk lze považovat za nejpůvodnější: „Zdá se, že teutonština si zachovala nejvíc přirozeného a adamovského“ (cit dle Eco 2001:95).

společných „indoevropských předků“ představitelům první etapy lingvistického „indoevropského“ bádání, které bylo pěstováno na nizozemské univerzitě v Leydenu v sedmnáctém a v první polovině osmnáctého století.

Roku 1773 se zrušením jezuitského řádu došlo i k zastavení činnosti důležitého zdroje, který zprostředkoval Západu obraz indické kultury. Roku 1738 se dovoz staroindické literatury prostřednictvím Jezuitů zastavil. Značné problémy pro lepší porozumění indické vzdělanosti a tradici představovala nedostatečná znalost sanskrtu. V tomto ohledu dal zásadní impuls studiu staroindických textů Warren Hastings, první britský generální guvernér v Indii, který razil názor, že Evropané jsou v Indii hosty této starobylé civilizace, a tak by území, které spadalo pod Východoindickou společnost, mělo být spravováno prostřednictvím vyvážené legislativy, která by v podstatné míře vycházela z místních tradic a respektovala je. K poznání místních tradic bylo zapotřebí získat kvalitní překlady textů islámského a hindského práva (Trautman 1997:17).

Tento impuls podnítil zvýšený zájem o studium indické literatury – zejména o posvátné texty hinduismu, které fascinovaly západní vědce svou spiritualitou. Opět se objevují pokusy vypořádat se s polyteismem pomocí teorie o pramonoteismu a pokusy sloučit indické náboženství s křesťanstvím. Koncem sedmdesátých let osmnáctého století se západním vzdělavcům konečně podařilo překonat odpor bráhmanů, kteří se dosud bránili žádostem Evropanů, aby byli zasvěceni do sanskrtu. Zanedlouho poté Charles Wilkins překládá filosofickou báseň Bhagavadgítu, která zaznamenala na Západě obrovský ohlas.

Ústřední osobou mezi britskými mysliteli, kteří se v době působení Warrena Hastingsse jako generálního guvernéra usadili v Indii, byl William Jones. Williamu Jonesovi se v relativně krátké době podařilo naučit se sanskrt, ze kterého později přeložil mnoho původních historických či dramatických děl. Navrhl založení učené společnosti, která by institucionalizovala doposud roztržštěná individuální bádání britských vzdělavců. Roku 1784 vzniká Královská asijská společnost, jejímž prvním prezidentem se Jones stává.

Roku 1786 přichází William Jones s tezí, že sanskrt, řečtina, latina, góština, keltské dialekty a stará perština představují geneticky příbuzné jazyky, které vznikly ze společného prehistorického základu.²² Jones ještě nehovoří o indoevropské jazykové rodině – původní jazyk označuje jako indický či „hindský“ (Trautmann 1997:13).

Jones byl přesvědčen, že síla imaginace starých indických textů může přispět k oživení a renesanci evropského (zvláště britského) poetického ducha (Trautmann 1997:60). Raymond Schwab nazval trefně toto duchovní hnutí, které vzešlo především z činnosti Williama Jonese a Královské asijské společnosti, „orientální renesancí“.

Indické literární texty obsahující mysticismus hinduistického náboženství hluboce zasáhly představitele romantismu v Evropě. Paradoxně právě na Britských ostrovech měla fascinace Indií nejkratší trvání – již 18. století dochází k odklonu od Indie v důsledku zesílení ideologie utilitarismu, a především pozice anglikánské evangelické církve. Dalším zdrojem odporu vůči indoevropské myšlence se stalo později v průběhu 19. století ustavení vědy o rase, která podporovala anglický pohled na Indý jako na oddělenou a podřadnou rasu.

²² William Jones byl velice vzdělaný – z děl Wilhelma Leibnize a dalších autorů byl obeznámen s tzv. „skytskou teorií“ (Budil 2002:95).

Německý nacionalismus a romantismus

Německý nacionalismus: první známky

Německý nacionalismus je charakteristický v tom smyslu, že se narozdíl od nacionalismu jiných evropských zemí nezakládal na společném původu odvozeném od společného území²³, ale na vědomí, že jednotlivé kmeny na území dnešního Německa hovořily společným jazykem. Zrodil se kult čistoty německého jazyka; objevily se dokonce i názory, že němčina byla primordiálním jazykem ráje – že Adam a Eva mluvili německy (Poliakov 1996:76).

Při formování německého nacionalismu hrál zásadní úlohu tradiční evropský milénarismus - pro lepší představu o možných dopadech milénaristických nacionalisticky orientovaných hnutí na další vývoj západního myšlení si představme spis „Kniha sta kapitol“, který byl sepsán v němčině - v letech 1490 až 1510 - neznámým autorem, přezdívaným též „honorýnský revolucionář“. Tento spis otevřeně a agresivně hlásá myšlenku nadřazenosti německého národa. Vyvoleným národem nejsou podle autora spisu Židé, ale Němci, z jejichž řad pochází Adam a všichni jeho potomci až k Jefetovi. Ústředním prvkem spisu je zjevení archanděla Michaela, který sdělí autorovi spisu, že Bůh se rozhodl lidstvo pro jeho hříšnost vyhladit. Nakonec však Bůh změnil své rozhodnutí – lidstvo dostane příležitost zachránit se, pokud dokáže vymýtit všechen hřích. Pod vedením zbožného muže dojde k shromáždění společenstva vyvolených, do jejichž čela nastoupí císař Fridrich „z Černého lesa“. Pod jeho vládou vznikne tisíciletá říše poté, co dojde ve jménu božím k vyhlazení veškerých kněží, dále pak Židů a majetných měšťanů a k zotročení negermánského obyvatelstva (Poliakov 1996:78).

„Kniha sta kapitol“ a milénaristická hnutí sice představovala ve své době spíše okrajový myšlenkový proud, avšak nacionální duch v nich obsažený přežíval v myšlení německého národa – více či méně skrytě – až do století devatenáctého, kdy dochází k jeho plnému rozvinutí s přispěním dalších intelektuálních podnětů, a to zejména těch, které přicházely do Evropy z Orientu.

Romantismus: nacionalistické tendence

Revitalizační potenciál orientální renesance se rozvíjel v Evropě v době romantismu, kdy se západní učenci pokoušeli odhalit kořeny autentického bytí lidské existence. Období romantismu bylo spojeno se zesilujícími nacionalistickými tendencemi – a to především v německém prostředí, které si svou dosavadní roztříštěnost potřebovalo kompenzovat silným pocitem vzájemné solidarity založené na sbírání důkazů o svébytnosti německého národa, jež by ospravedlňovaly jejich politické nároky na národní stát. Autentické kořeny národního bytí byly hledány ve zvycích rurálních populací, ve kterých se údajně udržovaly poslední zbytky předkřesťanské tradice. Pro uchopení „národního ducha“ byl důležitý sběr slovesného symbolismu - mýtů, bájí a pohádek, které nebyly podle myslitelů romantismu dílem jednotlivých básníků či filosofů. Z těchto děl lidové slovesnosti zazníval hlas kolektivního nevědomí, který vyjadřoval základní světonázory archaických společenství.

Mýty obsahovaly pro představitele romantismu hlubokou moudrost, založenou na prožitku přírody a pocitu spjatosti s přírodou. Předpokládalo se, že zatímco moderní člověk již zpřetrhal pouta se svou původní zakotveností v přírodě, člověk archaický vnímal jednotu mezi kosmem a sebou samým. Pro romantický

²³ Narozdíl od Francie či Itálie, na německém území neprobíhala expanze germánských kmenů, proto se německá identita odvíjela v první řadě od jazyka (Poliakov 1996:71).

nacionalismus je národ ztělesněním původního sdíleného vědění či věr – často poetických, obrazotvorných či spirituálních, kterou byly ústně (či na základě rituální praxe) předávány členy dané společnosti (Ellwood 1999:24-25). Právě tato zakořeněnost ve vlastní národní kultuře, ono „mystické kouzlo rurálních kořenů“, se mělo stát základem identity každého člověka a zároveň základním ustavujícím elementem politické jednotky – národního státu.

Nacionalismus romantismu představoval odmítnutí „bezkrvného kosmopolitismu“ osvícenství a hlásal návrat k minulosti a jejím hodnotám (Gellner 2003:91-92). Pro ustavení nového pojetí národní kultury mělo velký význam dílo Johanna Gottfrieda von Herdera. Dle Herdera se lidstvo neskládá z jedinců, jejichž společnou podstatou je univerzální rozum. Lidstvo je naopak tvořeno národními kulturami, jejichž hodnota a podstata spočívají právě v jejich specifčnosti – v tom, co od sebe různá společenství odlišuje (Gellner 2003:87). Každý národ tak musí být nahlížen z perspektivy jeho jedinečného specifického historického vývoje, jenž se odráží v kolektivní „duši lidu“.

Herder ale varoval před vyzdvihováním německého národa či jiného společenství jakožto Bohem vyvoleného národa. To by bylo podle Herdera „projevem barbarství“ (Poliakov 1996:97-98).

Velký význam přisuzoval Herder síle obraznosti a smyslovosti, která podle něj byla nejsilnější v počátečních stádiích vývoje jednotlivých společenství a která se v různé míře vyskytuje u soudobých národů v závislosti na jejich vrozeném charakteru a specifickém vývoji. „Každému národu je vtisknuta jeho zvláštní představivost, a to tím hloub, že je mu vlastní, že je spřízněna s jeho nebem a s jeho zemí, že vyrostla z jeho způsobu života, že je mu odkázána od dědů a pradědů“ (Herder 1941:145).

Avšak též rozum hraje při vývoji národních kultur nezanedbatelnou roli. Právě prostřednictvím rozumu se člověk osvobodil od závislosti na smyslech, a učinil tak další krok na své cestě směrem k lidskosti, ke které v plné míře ještě nedospěl a ke které stále směřuje. Při přechodu lidstva od existence založené na smyslech k uvědomělému bytí na základě rozumu sehrála klíčovou úlohu řeč, prostřednictvím které „rozum jedině nabývá tvaru a jí se šíří“ (Herder 1941:167).

V jazyce národa se odráží historická zkušenost a svébytnost národa, prostřednictvím jazyka nahlízejí národy na svět určitým specifickým způsobem - jazyk v Herderově pojetí v podstatě strukturuje svět určitého lidského společenství (Eco 2001:103).

Johann Gottfried von Herder svým dílem dodal nový impuls studiu folkloristiky, která začíná být chápána jako významný nástroj pro uchopení duše národa a jeho svébytnosti, a tím i nástrojem pro ospravedlnění nároků daného národa na vlastní stát.

Zrod árijské rasové ideologie

Romantické nacionalistické tendence byly časem zasazeny do konceptu árijské ideologie; moudrost spatřovaná v germánských mýtech se postupně stávala ideologickým nástrojem politického hnutí. Pokusme se podchytit tento historický proces.

Ke sloučení univerzalistického charakteru indoevropské ideje a nacionálních partikulárních tendencí a k transformaci germánského mýtu v árijskou ideologii dochází v díle Friedricha Schlegela. Schlegel považoval Indii za výraz prvotní religiozní čistoty, přičemž zdůraznil privilegovaný vztah mezi touto údajně

výjimečnou religiozitou Indie a německým národem²⁴ (Poliakov 1996:191). Friedrich Schlegel ještě vnímal pojem rasy jako filologicko-historicky podmíněný fenomén. Již v polovině 19. století však začala být rasa chápána ve smyslu biologickém.

S tendencí klasifikovat lidskou rozmanitost na biologickém základě se již setkáváme již v 18. století; velkou roli v tomto vývoji bezpochyby sehrála expanze polygenismu, postupná sekularizace západního myšlení a rozvoj přírodních věd.

K prosazení konceptu rasy na biologickém základě v druhé polovině 19. století výrazně přispěl ohlas Darwinovy teorie. Nauka, podle níž je člověk pouze dalším z řady živočichů a za svůj sklon k násilnému soupeření vděčí přirozenému výběru, měla zásadní politické a filozofické důsledky. Tvrzení, že člověk je nad přírodu povznesen a od ní odpoután díky rozumu, pozbývá na popularitě ještě víc; rozum by v souladu s Darwinovou teorií mohl být vnímán jako nástroj pudového uspokojení²⁵ (Gellner 2003:88-89).

Významnou úlohu v procesu transformace filologicko-historického konceptu árijské rasy v ideologii o Árijcích jakožto představitelích biologicky nadřazené rasy sehrálo dílo Arthura de Gobineaua. Arthur de Gobineau je nejznámějším představitelem rasové teorie 19. století. V roce 1848 publikoval svoji knihu Esej o nerovnosti lidských ras. Gobineau spojil árijskou ideologii s tradičním germanismem a učením o „dvou rasách“, přitom však oddělil koncept árijců od jeho původního zdroje – od Indie. Podle Gobineaua představovali Germáni, kteří po pádu Západořímské říše vytvořili středověkou civilizaci, ztělesnění čisté árijské rasy.²⁶ Tato civilizace, vytvořená Germány ve středověku, byla dle Gobineaua vrcholným stádiem vývoje západní civilizace, po němž musí v důsledku míšení ras následovat pouze úpadek a degenerace. Každá civilizace je dílem bílé rasy. Gobineau spočítal, že v naší historii bylo celkem deset velkých civilizací, z nichž každou vytvořil přímo nebo zprostředkovaně bílý člověk. Bílá rasa je jedinou tvůrčí silou dějin. Každá velká civilizace byla vytvořena árijskou rasou, která se poté natolik smísila s rasami ostatními, že ztratila svůj původní potenciál a dnes již neexistuje v čisté podobě. Žádná velká civilizace již nevznikne. Lidstvo stojí před svým zánikem (Gobineau 1942:399). Árijci, kteří přišli kdysi do Indie, už dávno před tím podle Gobineaua pozbyli někdejších rasových hodnot. Gobineau „je v podstatě historickým fatalistou“ (Černý 1995:50).

Dle Gobineaua probíhala rasová degenerace ve třech vývojových stádiích: Bílá árijská rasa započala věkem božským, kdy byla absolutně čistá; prošla věkem hérojským, kdy již započalo míšení ras; a nakonec věkem aristokratickým, ve kterém v důsledku smíšení „různých typů krve“ evropských národů dochází k nastolení vlády „prostřednosti“, a tím k dosažení rasové jednoty ve smyslu průměrnosti (Poliakov 1996:237).

Posledním krokem v procesu vykořenění árijské ideologie z kolébky filologie bylo prosazení kraniologie jako hlavního nástroje rasové klasifikace na úkor jazykovědy. K tomu, aby se árijská ideologie, nyní již oproštěná od svého lingvistického a židovsko-křesťanského původu, prosadila jako nástroj politického

²⁴ Schlegel stvrdil toto přibuzenství též lingvisticky – slovo Árijci, árijský (s kořenem „Ari“) spojil s německým slovem „Ehre“ (Poliakov 1996:193).

²⁵ Na poli filosofie sehrálo významnou úlohu dílo Friedricha Nietzscheho, který skloubil Herderovo pojetí národních kultur a jejich specifčnosti s darwinismem – dle Nietzscheho by mělo být národní společenství specifické jak kulturně, tak biologicky; svou vlastní kulturní společnost by nemělo jen hájit a chránit, ale též ji politicky stvrdit agresivitou, která byla pro Nietzscheho výrazem i předpokladem pravé vitality (Gellner 2003:89).

²⁶ V Gobineauově pojetí je již pojem rasy zakotven v přírodních vědách – jednotlivé rasy se zde liší na základě různých biologických dispozic, kterými jednotlivé lidské populace ovlivňují.

hnutí, přispěla zásadním způsobem díla Georgese Vachera de Lapouge a Houstona Stewarta Chamberlaina.

Georges Vacher de Lapouge hlásal, že závěry biologie je třeba aplikovat též v sociálních vědách - poznatky z přírodních věd by se měly stát normativním vzorem, určeným pro ideální společnost řízenou rasovou politikou. Lapouge byl přesvědčen, že rovnost člověka je proti přírodě. Zrodil se názor, že je třeba chápat poznatky získané z biologie jako prostředek rozsáhlé společenské reformy.

Chamberlain dodal politické propagandě árijské ideologie několik podnětů: V první řadě vymanil árijskou ideologii z Gobineauovského pesimismu. Chamberlain byl přesvědčen, že árijství je možné, a především nutné obrodit; k čisté árijské rase je možno se přiblížit, a to důslednou „selekci“. Za viníky degenerace árijské rasy jsou označeni Židé. Židovská rasa byla dle Chamberlaina výsledkem nepřírozeného křížení mezi beduíny semitských pouští a Syřanů a árijských Amoritů (Poliakov 1996:317-318).

Árijská idea se tak koncem 19. století rozšířila mezi širší intelektuální vrstvy. Mýtus o dávných „čistých“ Árijcích nabyl revitalizačního potenciálu, stoupenci tohoto hnutí hlásali, že je třeba se vymanit z dlouhotrvajícího křesťansko-židovského područí a pokusit se obnovit původní dokonalou árijskou rasu.

Literatura

- BEDNAŘÍKOVÁ, J. 2003. *Stěhování národů*. Praha: Vyšehrad.
- BEDNAŘÍKOVÁ, J. 2006. *Stěhování národů a Východ Evropy: Byzanc, Slované, Arabové*. Praha: Vyšehrad.
- BUDIL, I. T. 2002. *Od prvotního jazyka k rase*. Praha: Academia.
- BUDIL, I. T. *Střet kultur a vzpoura proti modernitě*. Dostupné na: <http://www.blisty.cz/art/10753.html>, stáhnuto: 3. 10. 2008.
- BUDIL, I. T. 2001. *Za obzor Západu*. Praha: Nakladatelství TRITON.
- CAESAR, G. J. 1964. *Zápisky o válce galské*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění.
- ČERNÝ, V. 1995. *Rasismus, jeho základy a vývoj*. Olomouc: Votobia.
- ECO, U. 2001. *Hledání dokonalého jazyka*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- ELLWOOD, R. 1999. *The Politics of Myth. A Study of C. G. Jung, Mircea Eliade, and Joseph Campbell*. Albany: SUNY Press.
- FREDRICKSON, G. M. 2003. *Rasismus – stručný přehled*. Praha: BB art.
- GELLNER, E. 2003. *Nacionalismus*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- GOBINEAU, A. de. 1942. *O nerovnosti lidských plemen: Díl druhý*. Praha: Orbis.
- HEATHER, P. *Gótové*. 2002. Praha: Lidové noviny.
- HERDER, J. G. 1941. *Vývoj lidskosti*. Praha: B. p. v.
- JAMES, E. 1997. *Frankové*. Praha: Lidové noviny.
- JORDANES. *Getica*. Dostupné na: <http://www.harbornet.com/folks/theedrich/Goths/Goths1.htm>, stáhnuto: 3. 10. 2008.
- MANUEL, F. E. 1956. From equality to organicism. *Journal of the History of Ideas* 17(1):54-69.
- PAULUS DIACONUS. 1974. *Historia Langobardorum*. University of Pennsylvania Press. Inc. Dostupné na: <http://www.northvegr.org/lore/langobard/>, stáhnuto: 3. 10. 2008.
- POLIAKOV, L. 1996. *The Aryan Myth: A History of Racist and Nationalistic Ideas In Europe*. Barnes & Noble Books.
- SCHLETTE, F. 1977. *Germáni mezi Thorsbergem a Ravenou: kulturní dějiny Germánů do konce doby stěhování národů*. Praha: Orbis.
- TACITUS, P. C. 1976. *Z dějin císařského Říma*. Praha: Svoboda.
- THOMPSON, E. A. 1999. *Hunové*. Praha: Lidové noviny.
- TODD, M. 1999. *Germáni*. Praha: Lidové noviny.
- TRAUTMAN, T. R. 1997. *Aryans and British India*. Berkeley: University of California Press.